વ્યવહારવાદ – પ્રયોગવાદ
પ્રયોજનવાદ
(Pragmatism)

- આદર્શવાદે પ્રકૃતિવાદની મર્યાદાઓ જણાવી હતી
- વ્યવહારવાદે આદર્શવાદની મર્યાદાઓ જણાવી છે
- વ્યવહારવાદ એ આદર્શવાદ અને પ્રકૃતિવાદનો મધ્યમમાર્ગ છે

- આધુનિક વિચારધારા
- અમેરિકામાં ઉદ્ભવ
- જ્હોન ડયૂઇ

- બધાં મૂલ્યો, વિચારો અને નિર્ણયોનું સત્ય વ્યવહારિક પરિણામો પરથી નક્કી થઇ શકે છે. જો પરિણામ સંતોષજનક હોય તો તે સત્ય, અન્યથા નહીં.
- કોઇ પદાર્થ કે વસ્તુ વિશેના આપણા વિચારને સંપૂર્ણ સ્પષ્ટ બનાવવા હોય તો તે પદાર્થ કે વસ્તુની વ્યવહારિક અસર શી હોઇ શકે તેની કલ્પના કરવી

- વ્યવહારવાદ એ ક્રિયા , વ્યસ્તતા, પ્રતિબદ્ધતા અને સાહસને પોતાનો કેન્દ્રીય વિષય બનાવે છે. .... Reid
- વ્યવહારવાદ એક પ્રકારના નવા નૂતન આદર્શવાદના વિકાસની અવસ્થા છે જે વાસ્તવિકતાને પૂર્ણ ન્યાય આપે છે, ક્રિયાત્મક અને આધ્યાત્મિક મૂલ્યોનો સમન્વય કરે છે તથા તેના પરિણામ સ્વરૂપ એવી સંસ્કૃતિનું નિર્માણ કરશે જેમાં માત્ર નિપુણતાનું જ નિશ્ચિત સ્થાન હશે, તેની અવગણના થશે નહીં ... .Rusk
- વ્યવહારવાદ અનુસાર જો કોઈ બાબત અનુભવથી સિદ્ધ થાય તો તે સત્યનું નિમાર્ણ કરે છે. કોઈ પણ બાબતને સંપૂર્ણ કે અનંત સત્ય કહી શકાય નહિ. સત્ય તેનાં પરિણામો કે નિષ્કર્ષો અનુસાર બદલાતું રહે છે. જે વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિમાં સિદ્ધ થાય છે જે સત્ય છે. પરિસ્થિતિ બદલાતી રહે છે, તેથી સત્ય પણ બદલાતું જ રહે છે. .... Stella V. Henderson.

વ્યવહારવાદના સિદ્ધાંતો

- શાશ્વત મૂલ્યોમાં પરિવર્તન
- વાસ્તવિકતાનું નિર્માણ પરિસ્થિતિ અનુસાર થાય છે
- અનુભવ વાસ્તવિકતાનું કેન્દ્ર
- પ્રયોગોમાં વિશ્વાસ
- વર્તમાન તેમજ તાત્કાલિક ભવિષ્યમાં વિશ્વાસ
- માનવતાવાદમાં વિશ્વાસ
- લોકશાહી તેમજ સામાજિક મૂલ્યોમાં વિશ્વાસ
- ક્રિયા અને પ્રવૃત્તિઓનું મહત્ત્વ
- પરિવર્તનમાં શ્રદ્ધા
- વ્યક્તિત્ત્વનો વિકાસ

વ્યવહારવાદી કેળવણીની લાક્ષણિકતાઓ

- કેળવણી સ્વયં એક જીવન છે
- કેળવણી એટલે વિકાસ
- કેળવણી સામાજિક કુશળતાના સ્વરૂપે
- કેળવણી અનુભવોનું પુન:નિર્માણ

વ્યવહારવાદી કેળવણીના સિદ્ધાંતો

- બાળકેન્દ્રી શિક્ષણ
- શિક્ષણ દ્વારા બાળક અને સમાજનો વિકાસ
- બાળકના સ્વાતંત્ર્યનું સન્માન
- શિક્ષણ મનોવિજ્ઞાન આધારિત હોવું જોઈએ
- પ્રગતિશીલ કેળવણી
- કેળવણી એ નિરંતર પ્રક્રિયા

વ્યવહારવાદની દ્રષ્ટિએ કેળવણીના ઉદ્દેશો

- વ્યવહારવાદ આંતરિક રીતે પ્રકૃતિવાદી , પદ્ધતિની રીતે વૈજ્ઞાનિક - વ્યાવહારિક અને ઉદ્દેશોની રીતે સામાજિક અને માનવતાવાદી છે.
- કોઈ ચોક્કસ હેતુમાં માનતા નથી, કારણ પરિસ્થિતિ અનુસાર બદલાવ

ઉદ્દેશો – હેતુઓ........

૧. મૂલ્યોનું નિર્માણ

૨. અધિકતમ – સર્વાંગી વિકાસ

૩. સુસંવાદી વિકાસ

૪. સામાજિક કુશળતા

૫. વૈયક્તિક અને સામાજિક અનુકૂલન

૬. વર્તમાન જીવનની સમૃદ્ધિ

૭. અનુભવોનું સતત પુન:નિર્માણ

અભ્યાસક્રમ

- વિશાળ – પરિવર્તનશીલ
- વર્ગખંડ અને વર્ગખંડ બહાર
- પ્રયોગશાળા – પુસ્તકાલય
- સામાજિક સંબંધોના આધારે પરયાપ્ત અનુભવો

અભ્યાસક્રમ રચનાના સિદ્ધાંતો

- ઉપયોગિતાનો સિદ્ધાંત
- બાળકોની રુચિનો સિદ્ધાંત
- બાળકોના અનુભવોનો સિદ્ધાંત
- જ્ઞાનની અખંડિતતા અને એકીકરણનો સિદ્ધાંત

શિક્ષણ પદ્ધતિઓ

- બાળકના રસ રુચિ અને અભિયોગ્યતાઓ અનુસાર
- ક્રિયા-પ્રવૃત્તિ દ્વારા શિક્ષણ
- બાળકને વાસ્તવિક જીવન પરિસ્થિતિમાં શિક્ષણ આપવું
- એકીકરણનો સિદ્ધાંત – પ્રોજેક્ટ પદ્ધતિ

શિક્ષક

- શિક્ષક પ્રયોગશીલ હોવો જોઇએ
- વિદ્યાર્થીઓનો મિત્ર અને માર્ગદર્શક
- અનુભવો માટે પ્રેરણા આપનાર
- સંવેદનશીલ

શિસ્ત

- સામાજિક શિસ્ત
- આંતરિક શિસ્ત
- શિસ્ત ઉપરથી લાદવામાં ન આવે
- લોકશાહી જીવનશૈલી અપનાવવાની તાલીમ આપવી
- જવાબદારીભર્યા કામ સોંપવા
- સહયોગની ભાવના કેળવવી
- સામાજિક પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કરવું

શાળા

- સમાજની લઘુ આવૃત્તિ – સામાજિક અનુભવો પૂરા પાડવા
- વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કરવું
- વિવિધ મૂલ્યો વિકસે તેવી

વ્યવહારવાદના ગુણો

- વિચાર કરતાં ક્રિયા-પ્રવૃત્તિ પર ભાર
- નૂતન વિચારધારા
- પ્રગતિશીલ શિક્ષણ
- એકીકૃત અભ્યાસક્રમની વિચારસરણી
- સામાજિક - લોકશાહીના હિમાયતી
- ઉપયોગી શિક્ષણ પર ભાર
- પ્રોજેક્ટ પદ્ધતિ

મર્યાદાઓ

- આધ્યાત્મિક અને નૈતિક મૂલ્યોની ઉપેક્ષા
- ચોક્ક્સ હેતુઓ નહીં
- ઉપયોગિતા અને પરિણામોના નિષ્કર્ષ પર સત્યનું નિર્ધારણ
- શાશ્વત મૂલ્યોની ઉપેક્ષા
- સત્યને પરિવર્તનશીલ માને છે
- સાંસ્કૃતિક મૂલ્યોની ઉપેક્ષા